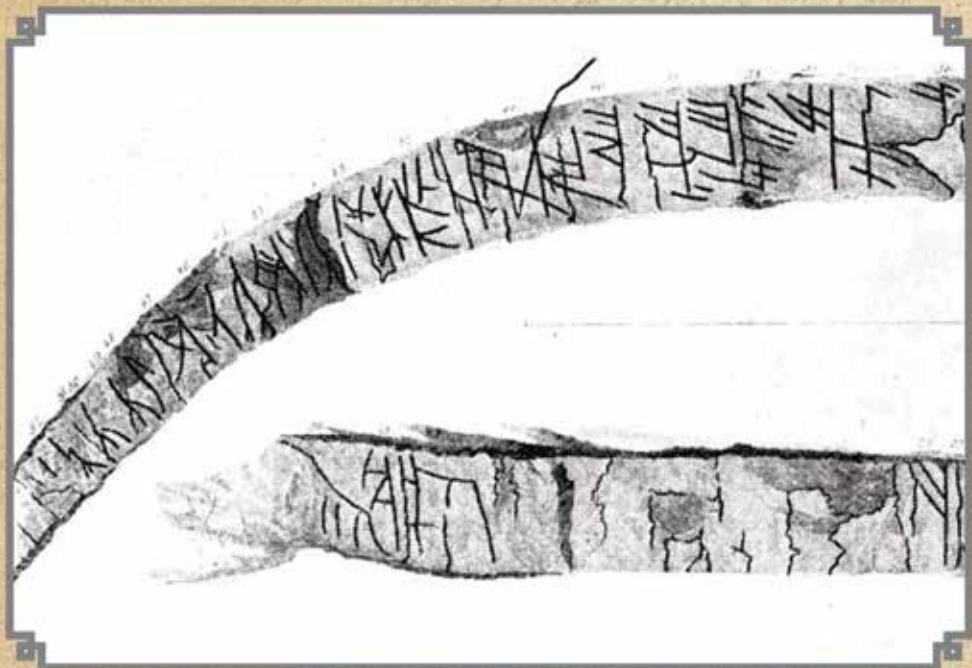

Runamo - en svindel

Återutgivning av text från 1906

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Runamo

– en vetenskaplig svindel. Återut-
givning av text från 1906

av Johan Erikson

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-502-3

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I Blekinge finns en av Nordens mest omdebatterade berghällar, Runamo.

Redan på vikingatiden tolkade man flera gånger i berget som ett budskap som ristats in med runor.

De första arkeologerna besökte Runamo redan på 1600-talet. Och i mer än 200 år debatterade man huruvida det här var naturliga sprickor i berget – eller ett budskap från en vikingatida kung.

I den här texten får du läsa slutsatsen som arkeologerna kom fram till i slutet av 1800-talet.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1906 i "Svenska turistföreningens årsskrift för år 1906" med titeln "Runamo. En oerhörd vetenskaplig svindel".

Eftersom den här texten skrevs för mer än 100 år sedan så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Runamo – en oerhörd vetenskaplig svindel

Den här texten publicerades ursprungligen år 1906 i "Svenska turistföreningens årsskrift för år 1906" med titeln "Runamo. En oerhörd vetenskaplig svindel". Författare till texten är Johan Erikson (1862–1938).

U ngefär en kvarts mil från järnvägsstationen och det stora bysamhället Hoby i Blekinge ligga i östlig riktning ett par små torp, som bära namnet Runamo efter den förmenta runinskrift, som kan ses på en berghäll i närheten. Redan sedan mycket lång tid tillbaka har man uppfattat de talrika grunda sprickorna och repona i en mörkfärgad gång i hällen som bokstafstecken. Så kunna vi redan läsa hos Saxo: »Thi fra Havet paa Sydkanten løber der henimod Værends Ørkener en Klippesti, og paa begge Sider af denne strække sig to Linier, som ere adskilte ved et lidet Mellemlum, og som ere uddragne i en betydelig Længde. Mellem disse Linier sees i Midten en Flade med overalt indhuggede Tegn, der ere bestemte til Læsning og skjönt dette findes paa saa ujævn en Grund, at det snart gennemskjæ-

rer det Hoie af Klipperne, snart løber forbi Dalernes Dyb, kjendes dog vedligeholdte Spor af Bogstaver, der staa i een Retning.»

Saxo omtalar äfven, att konung *Valdemar den Store* utsände några personer för att afbilda tecknen och söka tolka dem och att de måste återvända med så godt som oförrättadt ärende, på den grund att de inhuggna fördjupningarna dels voro fyllda med jord, dels utnötta af fotgängare, hvilkas väg i tidernas lopp hade fört dem stigen fram.

År 1640 lät *Ole Worm* företaga en undersökning af Runamo genom en utskickad runranskare, men han fann blott brottstycken af runskrift, hvilka till på köpet på ett enda ord när redan voro alldeles oläsliga. — Åren 1753 och 1754 undersöktes platsen af dansken *Langebek*, hvars ledsagare arkivtecknaren *Abildgaard* afbildade tecknen.

I *Sjöborg*, »Blekinges historia och beskrifning 1792» finnes följande beskrifning af Runamo: »I skogsbygden i Bleking finnas åtskilliga små berg, hvars yta består af platta stenflisor, som sträcka sig vidt omkring: dessa kallas af landets invånare flathallar: och af detta slaget är Runamo, som är beläget i Hoby socken en half mil sydväst från byen. (Oriktigt väderstreck. Förf.). På ena sidan om berget är en brant och därunder ett träsk. Något litet mull finnes på åtskilliga ställen, så att man ser små träd och buskar växa nästan på blotta stenen och emellan des refvor. Största delen af den fordne runaskrift är betäckt med mossa, stoft och blader, och man skulle snart gå däröfver, utan at blifva varse någon märkvärdighet. Vid nogare skärskådande får man se på sjelfva berget 2:ne inhuggne linier: at dessa skola föreställa en orm, blir man snart öfvertygad om: en bild, på hvilken våra fornfrägdade Urfäder vanligen ristade sina runor. Vidare upptäcker man, at ormen föreställes krälände långs åt berget. Han är icke aldeles rak, utan har någre små krökningar, lutar med hufvudet och

en del af kroppen nedåt branten och gapar öfver träsket. Des längd är vid 36* alnar: bredden öfver hufvudet är 1 aln, där halsen är bredast 5/8 aln, hvarefter den småningom aftager, till des den slutar sig i en spets. På ormens hals synas mångfaldige streck om hvarannan. På den öfrige delen af kroppen ser man flera springor eller ristningar, som tyckas vara kvarlämningar efter runor. Bland dem kan man mer och mindre tydligen åtskilja Frey, Ur, Kaun, Naud, Tyr, Laugur och Madur. Dessa runor äro på åtskilliga ställen af ormen kringspredde, de måste äro otydlige, och man kan aldeles icke lägga samman någon enda stafvelse. Äfven äro de urhålkningar, hvilka skilja ormens kropp från det öfriga berget, på många ställen förslitne eller igenvuxne och merendels osynlige. Man finner således, at denne minnesvård är ganska otydlig, men därför icke obetydlig».

En riktig uppfattning uttalades först af den svenske fornforskaren *Brocman* 1762 och därefter af den kände kringvandrande skarp-synte antikvarien *M. F. Arendt* i början af 1800-talet. De ansågo, att alla dessa, som man förut trott, mystiska tecken icke voro något annat än naturens lek, naturliga sprickor i bergarten. Denna nyktra och korrekta uppfattning gillades tydligen icke af *Videnskabernes Selskab* i Köpenhamn, ty år 1833 afsändes därifrån en vetenskaplig kommitté, bestående af 4 medlemmar, för att företaga en definitiv, noggrann undersökning af Runamo. Dessa kommittémedlemmar voro professorerna *Finn Magnusen*, *Chr. Molbeck* och *G. Forchhammer*, den sistnämnde som geognost och mineralog. Den fjärde medlemmen var landskapsmålaren *F. Christensen*.

När de fyra kommitterade anländt till Runamo, läto de först fö-

* Denna längd öfverensstämmer med mina mätningar. Jag har uppmätt längden till 22 m.

retaga en omsorgsfull bortrensning af jord, lafvar och grästorf och företogo under tiden en utflykt till en annan klipphäll i närheten, kallad Maklamo, där en likadan gång af mörk bergart med sprickor och figurer genomsätter urberget. Dessa ansågos emellertid af de fyra herrarna endast som en naturprodukt. De återvände sedan till Runamo för att pröfva sin skarpsinnighet på trappgången därstädes. Professor *Forchhammer* gick en medelväg mellan de förut uttalade meningarna och antog, att det fanns tvenne slags linjer i trappgången, några naturliga sprickor helt enkelt, men andra af så säreget slag, att »de otvifvelaktigt äro en konstprodukt, sannolikt runor». *Finn Magnusen* däremot häfdade den urgamla meningen, hvilken helt säkert uppstått hos traktens befolkning, i det han förklarade »det för otvifvelaktigt, att de vid Runamo inhuggna urgamla tecknen äro runor, några delvis af det mest kända slaget, andra däremot okända och så blandade med de andra, delvis som binderunor, att det ännu knappast kunde hysas något hopp om deras eller öfver hufvud om inskriftens riktiga dechiffreering». Emellertid skulle det lyckligtvis uppgå ett ljus för *Finn Magnusen*. Han berättar själf därom på följande sätt, som kanske lämpligast återgifves på hans eget språk: »Men paa den ovennævnte 22 Mai om Eftermiddagen, da jeg hade efterseet den 1ste Correctur af det første Aftryk af den Kobberplade, der forestiller de af Indskriftens Characterer, som af Prof. Forchhammer vare erkjendte for at være indhugne eller frembragte ved Kunst, fik jeg tilfældigviis det Indfald at forsøge Indskriftens Læsning bagfra eller fra Høire til Venstre. Strax læste jeg da, uden mindste Hindring, Ordet hiiltekind (hildekind eller hyldekinn) og de øvrige fulgte snart efter uden nogen synderlig Besværlighed, ved at læse Indskriften saaledes, men ellers efter de Regler, hvorefter man i Island (og flere Lande)

fordum har pleiet, samt tildeels endnu pleier, at opløse de saakaldte Binderuner (indviklede eller sammenflettede Runer). Efterhaanden nedskrev jeg Ordene, samt fandt strax, at de vare, med Undtagelse af selve Begyndelsesordene, affattede i det oldnordiske Sprog, og udgjorde fuldkommen regelrette, ja endog allitererede Vers i det saakaldte Fornyrðalag (Oldtidens Versemaal), ogsaa kaldet Starkaðarlag: Starkodders Versemaal, sandsynligviis af det Kvad, som denne Kæmpeskjald siges at have digtet om Braavalleslaget, i hvilket Kong Harald Hildetand omkom.»

Han utdechiffrerade, häpnadsväckande nog, följande hjältekväde af tillfälliga rispor i diabasgången.

Hiiltekinn riki nam

Garðir inn hjo

Uli eit gaf

Vigi Oðin runar

Hringr fai

Fall a mold

Alf (ar?) Astagod

Ola (fái?)

Oðin ok Frj

Ok Asakun

Fari (fari)

Fjandum varum

Unni Haraldi

Örin sigr.

översatt till svenska skulle det blifva:

Hildeckind mottog riket
Gard inhögg
Ola aflade ed
Odin helge runorna!
Mätte Ring
falla
Alferna, kärlekgudarna
öfvergifva Ola
Odin, Frej
Och Asars släkt
ödelägga, ödelägga
våra fiender!
Unna Harald
en stor seger.

Redan förut hade vår store naturforskare *Berzelius* uttalat sin uppfattning, att linjerna endast voro naturliga sprickor, men tillägger på samma gång: »det stycke af denna gång, på hvilket skogsvagnarnas hjul i århundraden ha arbetat, innehåller fördjupningar, som i den grad likna med mejsel uthuggna runbokstäfver, att man icke kan förtänka dem, som anse figurerna för sådana, oaktadt deras form icke passar till något af de hittills kända runalfabeten.»

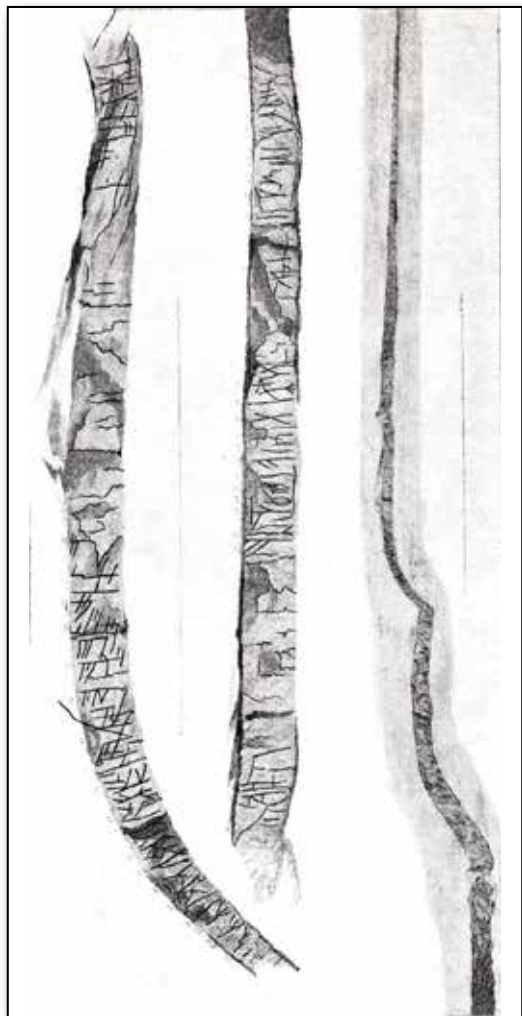
Forchhammer afslutar sitt utlåtande med följande ord: Vi ha jämfört Maklamos trappgång med Runamos, och jag är fullkomligt öfverbevisad om att en sådan jämförelse skulle ha bragt den store naturforskaren till samma resultat som oss, nämligen att de flesta lin-

jerna på Runamos trapp äro inhuggna.

Prof. S. Nilsson har äfven yttrat sig om Runamo i »Några anteckningar om Runamo i Bleking» i Kongl. Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademien 16 dec. 1841 och sagt, att »runorna äro en naturens lek».

Till sist har så den danske arkeologen *Worsaae* i »Runamo- og Braavallaslaget», efter hvilken afhandling denna uppsats utarbetats, gifvit en kritik af *Magnusens* »run»-tolkning och för alltid förvisat den »historiska» uppfattningen till diktens, för att icke säga lögnens område. Han yttrar bl. a.: »Det maatte allerede foraarsage megen Usikkerhed, at der ikke gaves eller kunde gives nogen bestemt Regel for, med hvilket Bogstav man skulde begynde Opløsningen; begyndte man med eet Bogstav, kom eet Ord, og tog man et andet Bogstav først, vilde Meningen blive en hel anden ... Endvidere kunde det ikke andet end fremkalde Betænkeligheder, at *Finn Magnusen* snart udelod enkelte Streger og Bogstaver, snart læste eet Bogstav dobbelt eller ogsaa baade retvendt, nedvendt og bagvendt, snart igjen læste hele Ord ned- og bagvendt, hvis Stilling da tilskreves en magisk religiøs Betydning.»

Runamos »historia» är ett högst märkligt exempel på striden mellan »tro» och vetenskap.

Den äldre afbildningen af Runamo trappgång.
»Ur Runamo og Braavalleslaget» af J. J. A. Worsaae. Kbhvn 1844.

Nederst synes diabasgången i sin helhet. Den öfversta och mellersta figuren äro delar av densamma med Finn Magnusens »runor».

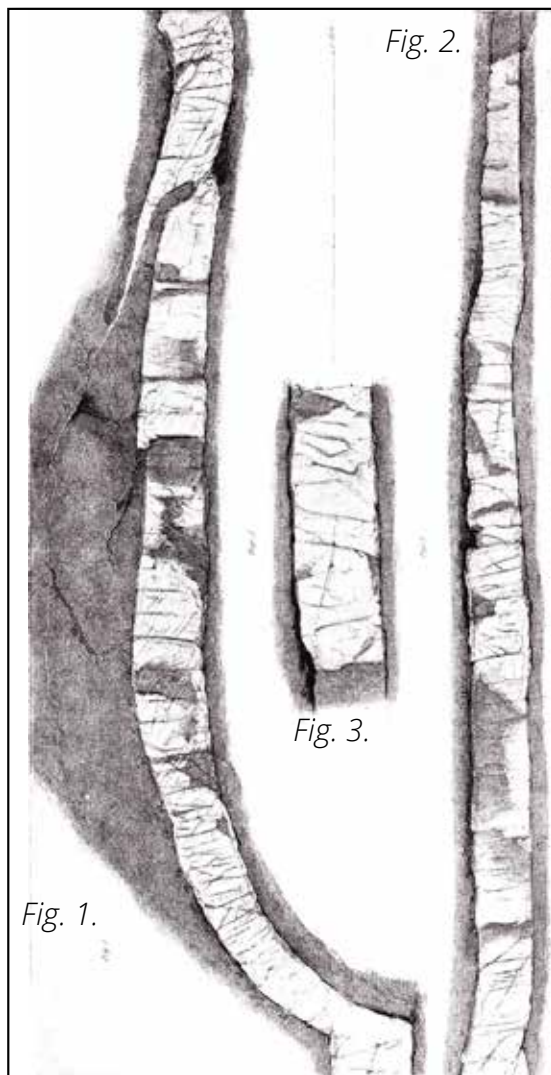

Fig. 1.

Fig. 2.

Fig. 3.

Den nya afbildningen af trappgången vid Runamo. Ur "Runamo og Braavalleslaget.» Af J. J. A. Worsaae. Kbhvn 1844.

Figur 2 är en fortsättning af fig. 1 och fig. 3 en fortsättning af fig. 2.

Viktiga ord och personer

Abildgaard, Søren.

[1718–1791] Dansk konstnär. Ägnade sig framför allt åt teckningar och målningar. Är mest känd för sin rundresa runt Östersjön 1753–1754 då han avbildade 100-tals fornminnen och kulturhistoriska platser.

Aln.

Längdmått. En aln är 59 cm.

Arendt, Martin Friedrich.

[1773–1823] Tysk arkeolog. Forskade framför allt om runor och norska runstenar.

Berzelius, Jöns Jacob.

[1779–1848] Svensk kemist och friherre. Var en av världens ledande naturforskare och kallas ofta ”svenska kemins fader”. Upptäckte bland annat grundämnena selen och kisel. Har gett namn åt gator i både Paris och Göteborg samt den centrala Berzelii park i Stockholm.

Brocman, Nils Reinhold.

[1731–1770] Svensk historiker och biblioteksman. Var bland an-

nat docent i svensk och romersk rätt vid Lunds universitet och bibliotekarie vid Kungliga Biblioteket i Stockholm. Skrev bland annat "Norrköpings början och äldre öden" (1760). Är mest känd för sin forskning om runor som motsade Rudbecks teorier att runorna var äldre än det grekiska alfabetet.

Christensen, Christian Ferdinand.

[1805–1883] Dansk konstnär. Började karriären som målare vid danska teatrar. Blev senare mer och mer inriktad på landskapsmåleri.

Erikson, Johan.

[1862–1938] Svensk botaniker och lärare. Tjänstgjorde vid olika läroverk i både Lund, Örebro, Söderhamn och Karlskrona.

Forchhammer, Johannes.

[1827–1909] Dansk historiker och lärare. Skrev en rad läroböcker och verk om nordisk historia.

Geognost.

Äldre namn på geologer.

Harald Hildetand.

Vikingatida kung över Sverige, Danmark och Norge. Var en av befälhavarna vid slaget vid Bråvalla. Det är osäkert om Harald är en mytisk kung eller om han funnits i verkligheten.

Langebek, Jacob.

[1710–1775] Dansk historiker, arkivarie och författare. Gjorde framför allt stora insatser när det gäller bevarandet av dans-

ka medeltida dokument och skrifter. Är mest känd för sin bok "Kristian I:s historie" (1749).

Magnusen, Finn.

[1781–1847] Isländsk fornforskare. Heter egentligen Finnur Magnússon. Gav ut en stor mängd böcker om mytologi, arkeologi och runforskning.

Molbech, Christian.

[1783–1857] Dansk historiker och litteraturvetare. Tjänstgjorde bland annat vid Det Kongelige Bibliotek. Är mest känd som redaktör för "Historisk Tidsskrift" och "Historiske Aarbøger til Oplysning og Veiledning i Nordens, særdeles Danmarks Historie I-III" (1845-1851).

Nilsson, Sven.

[1787–1883] Svensk ornitolog och arkeolog. Professor i naturhistoria i Lund. Hans mest berömda verk är "Skandinaviska Nordens ur-invånare" (1843) som är ett av arkeologins viktigaste verk om stenåldern.

Saxo.

[1200-talet] Dansk historieskrivare känd som Saxo Grammaticus. Han är mest känd för sin historiebok "Gesta Danorum".

Sjöborg, Nils Henrik.

[1767–1838] Svensk historiker verksam som professor vid universitetet i Lund. Hans mest kända verk "Inledning till kännedom af fäderneslandets antiqviteter" kom 1797.

Starkodder.

En hjälte från den fornnordiska mytologin. Starkodder, ofta även kallad Starkad eller Starkotter, var son till en hjälte. Han var hatad av Tor men skyddad av Oden. Enligt berättelserna ska hans huvud ha bitit omkring sig i gräset efter att ha blivit halshuggen.

Valdemar den store.

[1131–1182] Dansk kung från 1157 till sin död 1182. Regerade under namnet Waldemar I. Var son till hertig Knut Lavard.

Worm, Ole.

[1588–1654] Dansk läkare, lärare och fornforskare. Gjorde stora insatser för forskningen om runor. Han är i dag mest känd för verket "Monumenta danica" (1643). Worm kallas ofta för "den danska arkeologins fader".

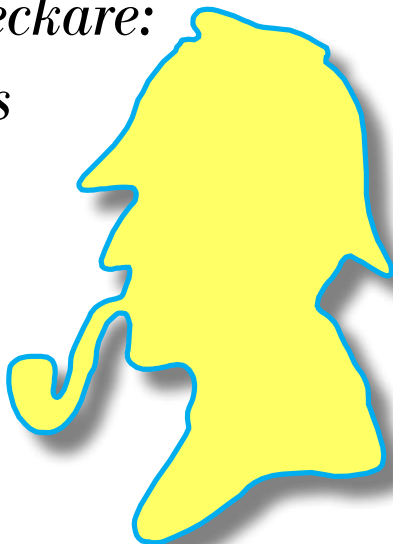
Worsaae, Jens Jacob.

[1821–1885] Dansk historiker och arkeolog som bland annat var chef för Nationalmuseet i Köpenhamn samt kulturminister i den danska regeringen 1874–1875.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carrington*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se